

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кафедра історії держави і права України і зарубіжних країн

Узгоджено:

Проректор з наукової роботи

_____ А.П. Гетьман

С И Л А Б У С

варіативної навчальної дисципліни

«ІСТОРІЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ»

Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий) рівень

Ступінь вищої освіти – доктор філософії

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Харків – 2020

Силабус варіативної навчальної дисципліни **«Історія конституціоналізму в країнах Західної Європи»** для аспірантів третього (освітньо-науковий) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціалізації «Право». Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 20 с.

Розробники:

Власенко Сергій Іванович

доцент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн, кандидат юридичних наук, доцент

Гоцуляк Світлана Леонідівна

асистентка кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн, кандидатка юридичних наук

Затверджено на засіданні кафедри історії держави і права і зарубіжних країн протокол № 6 від 25 червня 2020 р.

Завідувач кафедри

В. Д. Гончаренко

ЗМІСТ

1. Вступ.....	4
2. Анотація програми та основні модулі навчальної дисципліни	10
3. Вимоги викладача.....	15
4. Контрольні заходи результатів навчання.....	15
5. Самостійна робота, показники академічної активності та додаткових освітніх досягнень здобувачів.....	17
6. Інформаційне забезпечення самостійної роботи здобувачів.....	19

1. Вступ

1.1. Данні про викладача, який викладає навчальну дисципліну:

Власенко Сергій Іванович – к.ю.н., доцент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн, НЮУ імені Ярослава Мудрого, режим перебування на кафедрі – згідно графіку консультацій на кафедрі, e-mail: s.i.vlasenko@nlu.edu.ua.

Гоцуляк Світлана Леонідівна – к.ю.н., асистентка кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн, НЮУ імені Ярослава Мудрого, режим перебування на кафедрі – згідно графіку консультацій на кафедрі, e-mail: s.l.gotsulyak@nlu.edu.ua

1.2. Цілі та завдання навчальної дисципліни

Метою цієї дисципліни є ознайомлення аспірантів з причинами та передумовами розвитку конституціоналізму в країнах Західної Європи; розкриття змісту і основних етапів ствердження конституціоналізму у державах західної цивілізації; формування у аспірантів уяви про англійську, французьку та німецьку моделі конституціоналізму; розвиток практичних навичок з герменевтичного опанування історико-правових конституційних документів, їх порівняльного аналізу та побудови типологізацій..

Завдання:

- формування системи теоретичних знань щодо розвитку конституційного забезпечення на різних етапах зарубіжної історії;
- оволодіння науковими підходами до аналізу характерних особливостей тих чи інших історичних періодів;
- розкриття сутності форм держави, а також специфіки революційного та еволюційного шляхів розвитку на конкретних історичних прикладах;
- набуття умінь з виявлення перешкод і проблем, які виникали на шляху реформування конституційного ладу у країнах Західної Європи;

– усвідомлення необхідності по-новому осмислити історію конституціоналізму в країнах Західної Європи, враховуючи актуальні наукові й методичні підходи.

1.3. Місце навчальної дисципліни в структурі освітньо-професійної програми.

Навчальна дисципліна «Історія конституціоналізму в країнах Західної Європи» є складовою освітньо-наукової програми підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії) із спеціальності 081 «Право» (галузь знань 08 «Право»). Ця навчальна дисципліна є варіативною дисципліною, яку здобувач вільно вибирає для вивчення і яка забезпечує оволодіння додатковими знаннями, навичками і вмінням в сфері конституціоналізму зарубіжних країн.

Практичне формування предметних компетентностей цієї дисципліни спирається на знання, уміння та навички, отримані при вивченні насамперед таких професійно-практичних дисциплін як «Історія держави і права зарубіжних країн» та «Державне (конституційне) право зарубіжних країн». Основні положення цієї навчальної дисципліни можуть застосовуватися при вивченні інших дисциплін загального циклу.

1.4. Опис навчальної дисципліни «Історія конституціоналізму в країнах Західної Європи»

Курс	Рівень освіти, галузь знань, спеціальність	Дидактична структура навчальної дисципліни
Кількість кредитів ЕКТС: 7 Кількість модулів: 3 Загальна кількість годин: 210 Тижневих годин: аудиторних – 4 ; самостійної роботи здобувача - 10 Дисципліна варіативна Вивчається в третьому семестрі	Рівень освіти – третій (доктор філософії) Галузь знань – 08 «Право» Спеціальність – 081 «Право»	Модуль 1 Лекції: 10 год. Семінарські заняття: 10 год. Самостійна робота: 50 год. Модуль 2 Лекції: 10 год. Семінарські заняття: 10 год. Самостійна робота: 50 год. Модуль 3 Лекції: 10 год. Семінарські заняття: 10 год. Самостійна робота: 50 год. Види контролю: – поточний контроль; – підсумковий контроль знань – іспит.

За своїм змістом навчальна дисципліна включає в себе три тематичні модулі: 1) предмет і мета курсу. Історія розвитку конституціоналізму в країнах західної Європи. Визначення конституціоналізму та основні етапи його формування; 2) виникнення конституційно-правових ідей та явищ в країнах Західної Європи за часів середньовіччя; 3) вплив революційних перетворень на формування конституціоналізму в країнах Західної Європи. Всі розглядувані проблеми мають важливе наукове, юридичне і соціальне значення в сучасних умовах.

1.5. Предметні компетентності, які мають бути сформовані в результаті вивчення навчальної дисципліни

ПК-1. Здатність систематизувати та узагальнювати історико-правові явища.

ПК-2. Уміння самостійно опанувати зміст та наслідки історико-правових явищ.

ПК-3. Здатність до використання юридичної термінології у професійній діяльності.

ПК-4. Уміння грамотно і точно формулювати та висловлювати свої позиції щодо історико-правових явищ, належним чином їх обґрунтовувати.

ПК-5. Навички збору і аналізу інформації з історико-правових питань з національних і міжнародних джерел.

ПК-6. Здатність критично оцінювати історико-правові явища, давати неупереджену оцінку історичним подіям та правовим актам.

ПК-7. Здатність до самостійного опанування інформації з історико-правових питань.

ПК-8. Здатність до самостійної роботи з хрестоматійним матеріалом.

ПК-9. Здатність визначати інтереси і мотиви поведінки учасників революційних подій тощо.

ПК-10. Здатність самостійно безперервно відслідковувати зміни в конституційному ладі країн Західної Європи за допомогою інформаційних джерел.

ПК-11. Здатність розуміти специфіку становлення й розвитку феодальної держави і права.

ПК-12. Здатність розуміти специфіку становлення й розвитку феодальної держави і права.

ПК-13. Здатність розуміти специфіку становлення й розвитку феодальної держави і права.

ПК–14. Знання основ становлення конституціоналізму у країнах Західної Європи.

ПК–15. Здатність аналізувати конституційні проблеми на різних етапах розвитку держави і права та формувати правові позиції.

ПК–16. Здатність виявляти проблеми у правовому регулюванні на різних етапах розвитку держави і права, виявляти шляхи їх вирішення.

ПК–17. Навички логічного, критичного і системного аналізу конституційних документів.

ПК–18. Здатність до критичного та системного аналізу історико-правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

1.6. Результати навчання, які повинен демонструвати здобувач вищої освіти в результаті вивчення навчальної дисципліни

РНС НД–1.1. Здійснювати критичний і системний аналіз правових явищ та процесів періоду Середніх віків.

РНС НД–1.2. Пояснювати природу й зміст основних конституційних перетворень в країнах феодального права.

РНС НД–1.3. Характеризувати повноваження органів публічної влади в країнах в період Середніх віків.

РНС НД–1.4. Виявити зародження конституціоналізму в країнах Західної Європи. Конституціоналізм в поглядах єврейських правителів часів середньовіччя.

РНС НД–1.5. Розкрити механізм формування виборних органів влади в країнах Західної Європи в період середньовіччя.

РНС НД–1.6. Охарактеризувати конституційну і політико-правову думку в країнах Західної Європи за часів середньовіччя.

РНС НД–2.1. Здійснювати логічний, критичний і системний аналіз

правових документів країн Західної Європи.

РНС НД–2.2. Демонструвати знання і розуміння історичних особливостей формування принципів та стандартів у межах різних правових галузей англосаксонської та континентальної правових систем.

РНС НД–2.3. Здійснювати критичний і системний аналіз правових явищ та процесів в умовах формування буржуазної держави.

РНС НД–2.4. Пояснювати природу й зміст основних правових інститутів буржуазного права ХІХ ст. в Англії, Франції, Німеччині.

РНС НД–2.5. Характеризувати зміни в державному ладі та повноваження органів публічної влади в умовах формування буржуазної держави.

РНС НД–2.6. Проаналізувати феномен конституціоналізму у сфері державного і суспільного буття в умовах формування буржуазної держави (ХVІІ–ХІХ ст.).

РНС НД–2.7. Визначати зміст конституціоналізму США (ХVІІІ–ХІХ ст.).

РНС НД–2.8. Розкрити механізм легітимації політичної влади і місцевого самоврядування в умовах формування буржуазної держави (ХVІІ–ХІХ ст.).

РНС НД–2.9. Здійснювати логічний, критичний і системний аналіз правових документів буржуазних революцій, джерел конституційного, цивільного та кримінального права ХІХ ст. в Англії, США, Франції та Німеччині.

РНС НД–3.1. Демонструвати знання і розуміння історичних особливостей конституціоналізму.

РНС НД–3.2. Здійснювати критичний і системний аналіз правових

явищ та процесів країн Західної Європи.

РНС НД–3.3. Пояснювати природу й зміст основних змін у праві провідних країн Західної Європи.

РНС НД–3.4. Характеризувати повноваження органів публічної влади та основні зміни в державному ладі провідних країн Західної Європи.

РНС НД–3.5. Визначати порівняльну характеристику політичних режимів Європейських країн в другій половині XIX ст.

РНС НД–3.6. Проаналізувати ключові зміни в конституційному ладі провідних країн світу у XIX ст.

РНС НД–3.7. Визначати зміст покоління прав і свобод людини і громадянина у XIX ст.

РНС НД–3.8. Розкрити механізм легітимації політичної влади і місцевого самоврядування провідних країн світу у XIX ст.

РНС НД–3.9. Здійснювати логічний, критичний і системний аналіз міжнародних правових документів та правових джерел провідних країн Західної Європи.

2. Анотація програми та основні модулі навчальної дисципліни

2.1. Анотація програми навчальної дисципліни «Історія конституціоналізму в країнах Західної Європи»

Модуль 1. ПРЕДМЕТ І МЕТА КУРСУ. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ. ВИЗНАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

Тема 1. Предмет і мета курсу. Історія розвитку конституціоналізму в країнах Західної Європи. Методологічні основи вивчення історії розвитку конституціоналізму в країнах Західної Європи

Предмет історико-правового пізнання. Співвідношення об'єкту і предмета. Поняття історичної закономірності розвитку конституціоналізму. Види закономірностей. Закономірності виникнення, розвитку і занепаду

державно-правових систем.

Багатоступеневість та багаторівневність предмета історико-правового пізнання. Конкретне, індивідуальне, унікальне, загальне, динамічне та статичне як складові категорії предмета науки історії держави і права.

Поняття, завдання та мета курсу історії конституціоналізму в країнах Західної Європи. Поняття, функції і значення методології науки історії держави і права. Епістемологія і гносеологія наукового пізнання історико-правової спрямованості.

Система методів, що використовуються наукою історії держави і права. Філософські методи. Загальнонаукові методи. Спеціально-наукові засоби пізнання. Конкретно-проблемні методи.

Тема 2. Ієрархічна структура європейських суспільств. Права та обов'язки станів

Класова структура суспільства, як соціальний статут та соціальна стратифікація. Правове становище населення в суспільстві. Права та вольності баронів та інших вільних людей. Гарантії забезпечення прав та вольностей зі сторони короля.

Тема 3. Джерела права та історичні джерела розвитку конституціоналізму в країнах Західної Європи

Історичне джерелознавство як спеціальна галузь наукових історичних знань. Обставини й причини виникнення історичного джерелознавства. Право, закон та правовий звичай. Проблема джерелознавства як проблема зарубіжної історії. Видання комплексів джерел у країнах Європи. Джерело як самодостатня дослідницька проблема. Визначення категорії «історичне джерело» в рамках позитивістської парадигми. Варіанти класифікації джерел.

Тема 4. Конституціоналізм як суспільне явище та процес його формування у країнах Західної Європи

Поняття конституціоналізму та його розуміння. Питання визначення категорії конституціоналізму. Основні ідеї зародження. Юридичне і фактичне становлення конституціоналізму. Французька модель конституціоналізму та її поширення. Інституційна концепція конституціоналізму, процес формування та впровадження на держави континентальної Європи. Впровадження інституційних механізмів для обмеження державної влади.

Тема 5. Проблема виникнення та періодизації історії розвитку конституціоналізму

Підходи щодо виникнення періодизації історії конституціоналізму. Періодизація історії конституціоналізму країн Західної Європи як особливий вид систематизації, її поняття. Значення періодизації. Критерії періодизації. Схеми періодизації. Недосконалість будь-якої періодизації.

Хронологічна схема періодизації. Період середньовіччя та Нового часу. Інтегративне поєднання різних схем періодизації. Співвідношення формаційного та цивілізаційного підходів, дискусія про їх пріоритетність.

Модуль 2. ВИНИКНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ІДЕЙ ТА ЯВИЩ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ЗА ЧАСІВ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Тема 6. Зародження конституціоналізму в країнах Західної Європи. Конституціоналізм в поглядах європейських правителів часів середньовіччя

Конституційні акти Середньовіччя. Велика Хартія Вольностей (Англія, 1215 р.), «Форма правління державою загального блага Англії, Шотландії та Ірландії і володіннями, що їм належать» (1653 рік), Білль про права (Англія, 1689 р.). Ідея народного суверенітету Ж.-Ж. Руссо, теорія розділення влад Ш. Монтеск'є та концепція невідчужуваних прав Д. Локка. Декларація прав людини і громадянина (1789 р.). Визнання прав людини «природними, невідчужуваними, священними». Середньовічний англійський парламент.

Тема 7. Середньовічна Англія

Англосаксонська держава. Норманське завоювання. Організація влади та управління. Реформи Генріха II. Виникнення загального права та суд присяжних. Кларендонські конституції 1164 р. Велика хартія вольностей 1215 р. Виникнення, структура та роль парламенту. Вестмінстерський статут 1330 р.

Тема 8. Середньовічна Франція

Феодальна роздробленість у Франції. Генеральні штати та їх скликання 1306 р. Реформи Ришельє та Кольбера. Станово-представницькі органи влади. Абсолютна монархія.

Тема 9. Середньовічна Німеччина

Станово-представницькі органи влади. Князівський абсолютизм. Золота булла 1356 р. Виборність імператора. Виборчі капітуляції.

Тема 10. Конституційна і політико-правова думка в країнах Західної Європи за часів середньовіччя

Природа конституціоналізму як складова для розуміння основних компонентів конституційного порядку. Кутюми Бовезі. Національні державно-правові явища та національна правова традиція їх вплив на розвиток конституційної та політико-правової думки. Методи розробки позитивного права та загальне значення діяльності юристів.

Модуль 3. ВПЛИВ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ НА ФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Тема 11. Конституційна історія Англії в Новий час

Перша держава-нація в Європі. Король на чолі держави та церкви. Боротьба за верховенство між королем й парламентом у першій третині XVII ст. Петиція о правах 1628 р. Англійська революція: основні етапи та документи. Конституційні закони періоду реставрації Стюартів та «Славної революції».

Оформлення конституційної монархії. Habeas Corpus Amendment Act 1679 р. Білль о правах 1689 р. Акт про престолонаслідування 1701 р. Англійська конституція у післяреволюційний період. Походження кабінету міністрів. Монарх та кабінет міністрів. Виникнення та роль двопартійної системи. Виборчі реформи 1832, 1867 и 1884-1885 рр.

Тема 12. Конституційна історія США протягом Нового часу

Війна 13 британських колоній за незалежність. Декларація незалежності США від 4 липня 1776 р. Конституція Вірджинії 1786 р. Місурійський компроміс. Створення конфедерації південних штатів. Конфедерація незалежних штатів 1781 р. Статті конфедерації і вічного союзу 1781 р. Конституція 1787 р. Білль про правах 1791 р. Реконструкція півдня, Поправки до Конституції. Виникнення двопартійної системи. Закон Пендлтона від 16 січня 1883 р.

Тема 13. Конституційна історія Франції продовж Нового часу

Французька революція 1789 р.: основні періоди та документи. Декларація прав людини та громадянина від 26 серпня 1789 г. Конституційне законодавство періоду революції (1789-1799 рр.). Перша Конституція Франції 1791 р. Якобінський Конвент та Конституція 1793 р. Термідоріанський Конвент. Правління Директорії. Конституція 1799 р. Бонапартизм як авторитарний політичний режим. Хартія 1814 р. Лютнева революція 1848 р. та Друга республіка (1848-1851 рр.). Переверот Луї Бонапарта та встановлення Другої імперії (1851-1870 рр.). Паризька Комуна (1871 р.).

Тема 14. Конституційна історія Німеччини протягом Нового часу

Наполеонівська навала та занепад Священної римської імперії германської нації. Основні віхи воз'єднаного процесу. Роль Пруссії. Конституційна хартія Пруссії 1850 р. Франкфуртська конституція 1849 р. Конституція Німецької імперії 1871 р.

Тема 15. Порівняльна характеристика політичних режимів Європейських країн в другій половині XIX ст.

Схожі та відмінні риси конституційного забезпечення країн Західної Європи. Вплив революційних перетворень на конституційні процеси. Конституційне регулювання суспільного ладу. Відмінність державних органів, місцевого самоврядування.

Форми організації освітнього процесу (3 семестр)

№	Назва тем (модулей)	Кількість кредитів ECTS	Лекції годин	Семінарські (практичні) заняття	Самостійна робота	Контроль
1.	ПРЕДМЕТ І МЕТА КУРСУ. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ. ВИЗНАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ	2,3	10	10	50	поточний
2.	ВИНИКНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ІДЕЙ ТА ЯВИЩ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ЗА ЧАСІВ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	2,5	10	10	50	поточний
3.	ВПЛИВ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ НА ФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ	2,2	10	10	50	поточний
	Загальна кількість кредитів та годин	7/210	30	30	150	іспит

3. Вимоги викладача

Для успішного засвоєння навчальної дисципліни «Історія конституціоналізму в країнах Західної Європи» здобувачі зобов'язані систематично відвідувати лекції й семінарські заняття, здійснювати підготовку до відповіді на семінарських заняттях з усіх питань відповідного плану семінарського заняття, використовуючи посилання на норми відповідних правових пам'яток. Для об'єктивного оцінювання результатів навчання аспірантів з навчальної дисципліни «Історія конституціоналізму в країнах Західної Європи» кафедрою впроваджено критерії оцінювання знань і умінь студентів, які дозволяють диференціювати результати академічної діяльності здобувачів за трьома рівнями: пороговим, типовим та відмінним. Пороговий рівень характеризується здатністю аспіранта до відтворення базових знань з курсу навчальної дисципліни, типовий рівень визначається демонстрацією аспірантом аналітичних здібностей, вмінням обґрунтовувати свою позицію з посиланням на історичні факти та правові джерела, відмінний рівень характеризує здатність до глибокого узагальнення та творчого (наукового) осмислення історико-правових явищ.

4. Контрольні заходи результатів навчання

Контроль знань в рамках навчальної дисципліни здійснюється з урахуванням бально-рейтингової системи.

4.1. Розподіл балів між формами організації навчального процесу і видами контрольних заходів

Під час поточного контролю рівень оволодіння компетентностями оцінюється шляхом зарахування балів кожному здобувачу із розрахунку від 1 до 12 балів за кожний тематичний модуль навчальної дисципліни (всього максимум 40 балів). Тестування з тем кожного з трьох модулів проводиться дистанційно у встановлені кафедрою строки з максимальною оцінкою 5,0 балів за один тест (мінімальна допустима оцінка 3,0 балів за тест), що разом дозволяє

отримати до 15 балів за тести. Результати творчої (дослідницької) діяльності здобувачів оцінюються в діапазоні 0-5 балів. Підсумковий контроль знань і вмінь здобувачів відбувається у формі іспиту, до якого здобувач допускається за наявності не менше 25 балів. Негативною оцінкою самої відповіді на екзаменаційні запитання є оцінка «0 балів», а позитивна оцінка в балах завжди кратна 5 і відповідно може становити 35, 40, 45, 50, 55 або 60 балів. Загальна оцінка утворюється внаслідок складання балів, отриманих ним до іспиту за результатами поточного контролю і на самому іспиті, тобто мінімальною позитивною оцінкою є 60 балів (25+35), а максимальною оцінкою – 100 балів (40+60).

4.2. Шкала підсумкової оцінки знань здобувачів

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється в залікову книжку відповідно до такої шкали:

Оцінка за 100 - бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною системою
90-100	A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5
80-89	B	Дуже добре – вище середнього рівня, з кількома помилками	4
75-79	C	Добре – у цілому правильна робота, з певною кількістю незначних помилок	
70-74	D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3
60-69	E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	
25-59	FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2
1-24	F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс	

4.3. Методи педагогічного контролю

Поточний (оперативний) контроль знань і вмінь здобувачів здійснюється під час проведення лекції, семінарських занять. Він стосується оволодіння здобувачами відповідними предметними компетентностями і здійснюється шляхом перевірки результатів самостійної роботи здобувачів, виконання ними конкретизованих викладачем теоретичних і практичних завдань. Такий контроль може здійснюватись різними способами, зокрема шляхом усного опитування, перевірки письмових результатів роботи здобувачів, в тому числі результатів виконання ними тестових завдань.

Іспит проводиться в усній формі шляхом надання відповідей на питання білету. З екзаменаційними питаннями здобувачі мають можливість ознайомитись заздалегідь до іспиту.

5. Самостійна робота, показники академічної активності та додаткових освітніх досягнень здобувачів

Призначення самостійної роботи здобувачів: самостійна робота здобувачів є окремою формою організації освітнього процесу, яка разом із лекціями та семінарськими заняттями має єдину спрямованість на формування у здобувачів предметних компетентностей у сфері конституціоналізму зарубіжних країн, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності. Самостійна робота розглядається як необхідна і важлива умова успішного навчання здобувачів на лекціях і практичних заняттях та успішного вивчення навчальної дисципліни в цілому.

Зміст і форми самостійної роботи здобувачів:

1) опрацювання нової наукової та навчальної літератури, що стосується конституціоналізму у зарубіжних країнах;

2) підготовка рефератів (обзорів), які відображають основну проблематику історико-правового регулювання, яка розглядається на лекціях та семінарських заняттях;

3) робота над кейсами з питань конституціоналізму;

4) виконання практичних завдань, самотестування;

5) підготовка тез доповідей на науково-практичні конференції;

6) здійснення порівняльного аналізу національного і зарубіжного процесу конституціоналізму для з'ясування можливості використання зарубіжного досвіду;

7) вирішення конкретизованих теоретичних або практичних завдань (задач), які запропоновані викладачем;

8) підготовка наукових статей;

9) інші форми індивідуальної роботи за погодженням з викладачем.

6. Інформаційне забезпечення самостійної роботи здобувачів

Основна література:

1. Борисевич М. М., Бельчук О. А., Евтушенко С. Г. История государства и права зарубежных стран: краткий учебный курс / под ред. М. М. Борисевича. – Москва: Юриспруденция, 2001. 352 с.
2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 706 с.
3. Всеобщая история государства и права: електронний архів-репозитарій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/>.
4. Всеобщая история государства и права: учебник / под ред. К. И. Батыра. М.: Юристъ, 1998, 1999. 456 с.
5. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: Істина, 2005, 768 с.
6. Графский В. Г. Всеобщая история права и государства: учебник для вузов. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма, 2007. 752 с.
7. Конституционные акты Великобритании. *Конституции зарубежных стран*: сборник / сост. В. Н. Дубровин. Москва, 2003. С. 8–48.
8. Речицький В. В. Конституціоналізм. Коротка версія. Читанка з конституціоналізму для зацікавлених. Харків: Харківська правозахисна група; Права людини, 2014. 264 с.

Додаткова література:

1. Волвенко П. В. Поняття конституції у працях Е. Берка, С. Колріджа, А. Дайсі. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*: зб. наук. пр. 2012. № 1. С. 34–39.

2. Ковальов І. П. Проблемні аспекти категорії конституціоналізму. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*: збірник наукових праць. 2012. № 3. С. 92–99.
3. Колісник В. Сутність конституціоналізму, конституційна доктрина та головні доктринальні підходи до визначення конституційного ладу. *Право України*. 2013. № 12. С. 71–92.
4. Конституціоналізм. Юридична енциклопедія: в 6-ти т. / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3. 288 с.
5. Крестовська Н. М., Цвіркун О. Ф. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія-практикум. Харків: Одісей, 2010. 345 с.
6. Крылова Н. С. Английское государство. Москва: Наука, 1981. 288 с.
7. Прудников М. Н. Истрия государства и права зарубежных стран. Москва: Феникс, 2003, 376 с.
8. Ратиани Г. М. Франция: Судьба двух республик / отв. ред. Ю. Н. Панков. Москва: Мысль, 1980. с. 463.
9. Савчин М. М. Конституціоналізм та природа конституції. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. 372с.
10. Сажин В. В. История государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время. Москва: Право, 2011. 560 с.
11. Стецюк П. Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму. Львів: Астролябія, 2004. 232 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет:

1. Електронний архів-репозитарій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого: <http://dspace.nlu.edu.ua/>.
2. Бібліотека Інституту Поглиблених Правничих Студій. Велика Британія: <http://www.ials.sas.ac.uk/library/library.htm>.

3. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського:
<http://www.nbuv.gov.ua/>.
4. Національна бібліотека Франції: <http://www.bnf.fr/>.
5. Німецька цифрова бібліотека: <http://www.ddb.de/>.